

ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA ÇALIŞAN PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN DEĞERLER EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Nilgün ÖZTÜRK¹, Ezgi SUMBAS²

1 Dr. Öğr. Üye., İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, nilgun.ozturk@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2593-9076.

2 Arş. Gör. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, ezgi.sumabs@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5450-6400.

Geliş Tarihi: 31.05.2021 **Kabul Tarihi:** 24.10.2021 **DOI:** 10.37669/milliegitim.945688

Öz: Türkiye’de, farklı eğitim kademelerinde uygulanan değerler eğitimi çalışmalarının giderek önem kazandığı alanyazında görülmektedir. Değerler eğitime yönelik yapılan çalışmalar öğrenci, öğretmen, psikolojik danışman, okul müdür ve müdür yardımcıları ve velilerin bir diğer ifadeyle tüm paydaşların katılımını gerektirmektedir. 31213 sayılı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliğinde ortaöğretim kademesinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde okul psikolojik danışmanlarının görevlerinden birisinin de ergenlerin değerlerini fark etmesi ve kendi değerleri ile toplumsal değerler arasında bağ kurabilmesi şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Dolayısıyla değerlerin kazandırılmasında ortaöğretim kademesinde rehberlik servisinde görev yapan okul psikolojik danışmanlarının önemli rolü bulunmaktadır. Rehberliğin temel amacının bireyin kendini gerçekleştirme olduğu düşünüldüğünde, bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde mutlak suretle değerlere ihtiyaç vardır. Bu araştırmanın amacı değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin olarak okul psikolojik danışmanlarının algılarını araştırmak ve bu konuda yapmış oldukları çalışmaları ve yaşanan sorunları belirlemektir. Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu ortaöğretim okullarında görev yapan ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 11 psikolojik danışman oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmış ve veriler “içerik analizi” yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda; psikolojik danışmanlara göre ortaöğretim kurumlarında uygulanan değerler eğitimi çalışmalarının etkili olduğu, bu kapsamda okul içi ve okul dışı farklı çalışmaların yapıldığı, bu çalışmaların ergenlerin değerler sistemini olumlu yönde etkilediği, çalışmaların yürütülmesinde zaman zaman sorunlar yaşanmasına rağmen değerler eğitiminin toplumda meydana gelen değişimler nedeniyle öneminin de giderek arttığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca psikolojik danışmanların öncelikli olarak sorumluluk alma, hoşgörü, dürüstlük ve adalet değerlerinin ergenlere kazandırılması gerektiği düşüncesinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: psikolojik danışman, okul, değerler eğitimi, ergenlik

AN INVESTIGATION OF THE OPINIONS OF PSYCHOLOGICAL CONSULTANTS WORKING IN SECONDARY EDUCATION SCHOOLS ON VALUES EDUCATION

Abstract:

In Turkey, values education studies are implemented in different education levels and it is seen in the literature that it is gaining importance. Studies on values education require the participation of students, teachers, psychological counselors, school principals and vice principals and parents, in other words, all stakeholders. In the Regulation on Guidance and Psychological Counseling Services No. 31213, it is seen that one of the duties of school counselors in guidance and psychological counseling services in secondary education is to realize the values of adolescents and to establish a link between their own values and social values. Therefore, school psychological counselors who work in the guidance service at the secondary education level have an important role in gaining values. Considering that the main purpose of the guidance is the self-actualization of the individual, values are absolutely needed in the process of the individual's self-actualization. The aim of this study is to investigate the perceptions of school counselors regarding the practices of values education and to find out the studies and problems experienced in this regard. In this study, the case study method was used within the framework of qualitative research approach. The study group of the research consists of 11 psychological counselors who work in secondary schools and who voluntarily agree to participate in the study. As a data collection tool, a "semi-structured interview form" was used and the data were analyzed using the "content analysis method". As a result of the research; According to psychological counselors, values education studies applied in secondary education institutions are effective, different studies are carried out in and out of school in this context, these studies affect the value system of adolescents positively, although there are problems from time to time in the conduct of the studies, the importance of values education is increasing due to the changes in society has emerged. In addition, it has been concluded that psychological counselors think that the values of taking responsibility, tolerance, honesty and justice should be given to adolescents.

Keywords: Psychological counselor, school, values education, adolescence.

Giriş

Değerler eğitimi ve karakter eğitimi Türkiye’de özellikle 21. yüzyılın başında eğitim alanında en çok kullanılan kavramlar arasında yer almıştır (Ulusoy, 2019). Değer; istenilen, arzu edilen ya da değerli görülen ilke, kural ve standartlardır (Cooper, 2014; Nisivocchia, 1998). Schwartz (1992) ise değerlerin «insanların yaşamlarında yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önemi değişen, arzu edilen, dönüşümlü hedefler» olduğunu savunmaktadır. Psikoloji sözlüğünde değer, “belli bir toplumda, neyin iyi, neyin kötü, doğru veya yanlış, arzu edilir veya arzu edilmez olduğu konusundaki ortak görüşler”, standartlar şeklinde tanımlanmıştır (Budak, 2005).

Değerler, nasıl düşündüğümüz ve nasıl davrandığımızın önemli itici güçleridir (Johannesen, 2002) ve bireylerin eylemlerini, tutumlarını ve davranışlarını yönlendirir (Schwartz ve Boehnke, 2004). Değerler öznel yargılarla ve davranışla ifade edilir (Oser, 1996). Değerler, neyin iyi neyin kötü olduğu kavramına dayalı yargılardır. Değerler, zevke dayalı kişisel tercihler değildir; bir kişinin çevresiyle nasıl ilişki kurduğuna dair az ya da çok açık ve sistematik fikirlere dayanan yargılardır (Veugelers ve Vedder, 2003).

Son yıllarda, gençlerin amaçlarının olması, sorumluluk sahibi olmaları ve anlamlı hayatlar sürmelerine yardımcı olmak için eğitimlerinde değerlere ihtiyaç duyulduğuna sıklıkla değinilmektedir. Bu kapsamda kullanılan kavramlar “ahlak eğitimi”, “değerler eğitimi” veya “karakter eğitimi” şeklinde ifade edilmektedir (Chapman, Cahill ve Holdsworth, 2007). Değerler eğitimi, ele aldığı farklı kavramlar ile dünyada yenden ilgi konusu hâline gelmiştir. Bu farklı kavramlar; ırkçılık, uyuşturucu kullanımı, aile içi şiddet, cinsel istismar, AIDS gibi kalıcı sorunlarla başa çıkmanın yeni yollarını keşfetme ihtiyacına yanıt olmayı içermektedir (Lovat ve Clement, 2008).

Değerler eğitimi, öğretim programları ile değerlerin verilmesini ve bu değerlerin bireylerde kalıcı hâle getirilmesini hedeflemektedir (Veugelers, 2000). Bir başka tanıma göre değerler eğitimi, okullarda akademik başarıyı artırmak, gençlerde olumlu, ahlaki, toplum yanlısı davranış ve yeterliliklerin gelişimini teşvik etmek (Berkowitz, 2011) ve bireylerin karakterini ve kişiliğini de geliştirmek için yapılan çalışmalardır (Awasthi, 2014). Değerler eğitimi, etkili bir eğitim ve öğretimin ayrılmaz parçasıdır (Campbell, 2003; Carr, 2006). Değerler eğitimi, öğretmenlerin sınıfta dinleme, açık sözlülük ve güven ortamı yaratarak öğrencilerin ahlaki gelişimi için adaleti ve adaletli olmayı teşvik eden dürüst bir diyalog ortamı yaratma ihtiyacını ortaya koymaktadır (Johnson, 2002). Taylor (1994), 26 Avrupa ülkesinde yapılan bir araştırmanın karşılaştırmalı bir incelemesine dayanarak, değerler eğitiminin kapsamının genellikle karmaşık olduğunu, her ülkenin (çoğu örtüşen) tarihsel ve ideolojik geçmiş ile yakından ilgili bir dizi tema içerdiği sonucuna ulaşmıştır. Belirlenen bu tema örnekleri; ahlak, din, yurttaşlık, demokratik, ulusal, kişisel ve toplumsal amaçlar ve konulardır. Karakter eğitiminin akademik motivasyonu artırarak amaç belirleme, akademik başarı, okula bağlanma,

çatışma çözme becerileri, saygı, otokontrol, öz yeterlilik, olumlu sosyal (toplum yanlısı) davranış (Berkowitz ve Bier, 2004), sosyal problem çözme becerileri ve empati (Uzunkol, 2014), sorumluluk (Aladağ, 2012) ve öz düzenleme (Ergün, 2013) ile ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Bunlara ek olarak etkili değer eğitiminin devamsızlık, disiplin sorunları, ergen hamileliği, okul başarısızlığı, okul kaygısı ve madde kullanımını azalttığı belirtilmektedir (Berkowitz ve Bier, 2004). Ayrıca toplumun gelişmesi için gençliğe saygı, sorumluluk, hoşgörü, sabır (Cooper, 2014), dürüstlük, nezaket, cömertlik ve eşitlik (Ulusoy, 2007) gibi önemli değerlerin öğretilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

İyi karakter geliştirmenin ebeveynlerin sorumluluğu olduğu ifade edilse de, bu görevin hem okul hem de toplumun bir bütün olarak rol oynadığı paylaşılan bir görev olduğu daha çok vurgulanmaktadır (Schaefer, 2012). Okullar, öğrencilerin evde aldıkları değerleri güçlendirmeli ve topluma karşı bir aidiyet ve sorumluluk duygusu oluşturmalarıdır. Bazı durumlarda okullar, işlevsiz bir ev hayatı nedeniyle değerleri alamayan çocuklara bir değer sistemi sağlamalıdır (Nisivocchia, 1998). Eğitimin, değerlerden bağımsız olmadığı kabul edilmektedir (Lovat ve Schofield, 2004; Veugelers, 2000; Veugelers ve Vedder, 2003). Bireyler değerleri «sosyalleşme ve öğrenme deneyimleri» yoluyla elde ederler (Schwartz, 1994). Bir okulun planlanmış bir karakter eğitim programı olup olmadığına bakılmaksızın, okuldaki yetişkinler öğrencilere rol model olarak hizmet eder. Öğrenciler her zaman yetişkinleri izler ki bu yetişkinler öğretmenler, yöneticiler, psikolojik danışmanlar ve hatta servis (otobüs) şoförleridir (Schaefer, 2012). Dolayısıyla çocuklar okul ortamını ve öğretmenlerini gözleyerek değeri öğrenir (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013). Öğretmenler belirli değerlerin gelişimini teşvik eder ve öğrencilerin değerler hakkında kendi fikirlerini oluşturmalarına ve bunları iletmelerine yardımcı olmaya çalışır. Eğitimde öğretmen bir rol modelidir. Öğrencilerin bu rol modele kulak vermeleri zorunlu değildir (Aneja, 2014; Leenders, Veugelers ve De Kat, 2008). Okuldaki birçok durum, bireyin neyin doğru neyin yanlış olduğunu düşünmesini gerektirir; kısmen birey değerlere dayanan bir yargıya varmak zorundadır. Bu yargıya varmak için ise bilişsel becerilere ve değerleri başkalarıyla tartışmak için iletişim becerilerine ihtiyaç duyar (Oser, 1996). Veugelers ve De Kat (2003) çalışmalarında öğretmenlerin derslerde değerler hakkında öğrencilerle iletişim kurmalarının önemli olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Khine ve Fisher (2004) çalışmalarında öğretmenlerin kişilerarası davranışlarının öğrencilerin öğrenmesini güçlü bir şekilde etkilediğine değinmektedirler. Öğretmenlerin, “keyifli ve verimli bir öğrenme ortamı” yaratmak için öğrencilerle iyi bir ilişki kurması gerekir. Öğretmenler öğretimlerinde, kişisel değerlerden, genel eğitim değerlerinden ve konuya ilişkin özel değerlerden yararlanırlar (Bills ve Husbands, 2005). Dolayısıyla değerler eğitiminde okula ve öğretmenlere önemli sorumluluklar düşmektedir.

Uluslararası alan yazında değerler eğitimine yönelik devlet destekli projelerin yürütüldüğü görülmektedir. Avustralya Hükümetinin VEGPS projesi, hükümetin değer-

ler eğitimine yönelik taahhüdü ile 2004 yılında 29.7 milyon dolarlık bir bütçe hibesi ile desteklenmiştir (Lovat ve Clement, 2008). Endonezya hükümeti (Ministry of Education and Culture, 2014), tüm derslerin (örneğin Matematik, İngilizce) karakter eğitimiy-le entegre edildiği Kurikulum 2013 adlı yeni bir müfredatı uygulamaya başlamıştır (Arifin, 2016). İsveç'te ise değerler eğitimi okul müfredatının bir parçasıdır (Thornberg ve Oğuz, 2016). Ülkemizde ise değerler eğitimi 2010 yılında gerçekleştirilen 18. Millî Eğitim Şurasının önemli konu başlıklarından birisini oluşturmuş ve 08 Eylül 2010 tarihinde Millî Eğitim Bakanı imzası ile 53 numaralı İlk Ders Genelgesi yayınlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2010). Dayanağını 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı ve 18. Millî Eğitim Şurasından alan Değerler Eğitimi Projesinin okullarda uygulanmasında eğitimin her kademesinde değerler eğitimine yer verilmesi gerektiği ve bu konuda tüm paydaşların işbirliği içerisinde çalışması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda Değerler Eğitimi Projesi ülkemizde bütün illerde 2010-2011 eğitim öğretim yılından beri uygulanmaya başlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığının 14. 08. 2020 tarih ve 31213 sayılı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliğinde ortaöğretim kademesinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde okul psikolojik danışmanlarının görevlerinden birisinin de ergenlerin değerlerini fark etmesi ve kendi değerleri ile toplumsal değerler arasında bağ kurabilmesi şeklinde ifade edilmiştir. Ergenlik dönemi fiziksel anlamda hızlı büyüme ve gelişmenin yaşandığı, sosyal anlamda ise evden uzaklaşma ve topluma açılmayı beraberinde getiren çocukluk ile yetişkinlik arasındaki yaşam dönemi olarak tanımlanmaktadır (Yörükoğlu, 2000). Havighurst (1972) ergenlik döneminin gelişimsel görevlerini her iki cinsten yaşatlarıyla yeni ve olgun ilişkiler kurmak, kadın ya da erkek olarak toplumsal cinsiyet rolünü başarmak, fiziksel görünüşünü kabul etmek ve bedenini etkili bir şekilde kullanmak, ebeveynler ve diğer yetişkinlerden duygusal olarak bağımsız olmayı başarmak, evlilik ve aile yaşamına hazırlanmak, kariyer planlamasını yapmak, toplumsal açıdan sorumlu davranışlar sergilemeyi istemek ve başarmak, davranışlarına yol gösterecek bir takım değer ve ahlaki sistemi oluşturmak şeklinde ifade etmektedir. Bu dönemde ergen, bir taraftan gelecekteki yetişkinlik hayatına yön vermeye çalışırken diğer taraftan değerlerini oluşturmaya çalışmaktadır (Jacobson, 2004). Bu değerler bireyin benliğine katılır ve hem toplumu hem de ergenin bireyselliğini yansıtır. Bu nedenle ergenler bir toplumsal duruş belirlemek ihtiyacı hissederler (Gander ve Gardiner, 1993). Bu konuda yapılan araştırmalar karakter gelişimini desteklemek için özellikle ergenlik döneminde sistematik öğretime ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Blakemore ve Choudhury, 2006; Narvarez ve Lapsley, 2005). Bu yüzden ergenlik dönemini de içerisine alan ortaöğretim öğrencilerinin değerler sistemi oluşturmalarını destekleyen değerler eğitimi projesinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi değerler eğitimi çalışmalarında tüm paydaşların iş birliği içerisinde olması önemlidir. Bu paydaşlardan biri olan okul psikolojik da-

nışmanının, değerler temelinde çalışması ve eğitim programını kolaylaştırmada aktif rol alması önemlidir. Bu nedenle, bir okul ekibinin ve okul etkinliklerinin bir parçası olarak okul psikolojik danışmanı, öğrencilerin normlara ve ahlaki değerlere bağlılığını artırmada etkilidir (American School Counselor Association, 2016). Bireylerin sahip olduğu değerler; eylemlerini, tutumlarını ve davranışlarını yönlendirdiği (Schwartz ve Boehnke, 2004) ve aynı zamanda bireylerin belirledikleri amaçlara ulaşmalarında etkili olan motivasyonlarının bilişsel göstergesi olduğu için okul psikolojik danışmanlarının sahip olduğu değerleri kişisel ve profesyonel eylemlerini etkileyebilir ve ayrıca öğrencilere hizmet sunma konusundaki seçimlerini motive edebilir (Shillingford ve Lambie, 2010). Bunlara ek olarak bir okul psikolojik danışmanının normları ve değerleri öğrenciler için modeldir (Neukrug, 2012).

Uluslararası alanyazında değerler eğitime yönelik öğretmenlerin görüşlerini inceleyen çalışmalar yapıldığı ve öğretmenlerin değerler eğitimi konusundaki bilgilerinin ve yaptıkları uygulamalarının araştırılması gerektiği görülmüştür. Thornberg (2008) toplamda 13 okulöncesi ve ilkokul öğretmenin katılımı ile gerçekleştirdiği nitel çalışmasında öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin algılarını araştırmayı ve bu konudaki profesyonellik derecelerini keşfetmeyi amaçlamıştır. Benzer şekilde Brannon (2008), Powney, Cullen, Schlapp, Glissov, Johnstone ve Munn (1995) ilkokul; Davis (2011), Troutman (2014) ortaokul; Arifin (2016), Donovan (2000), Troutman (2014) lise öğretmenleri ile çalışmışlardır. Ulusal alanyazında da değerler eğitime yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde bunların bir bölümünün okul öncesi öğretmenleri (Kozikoğlu, 2018; Ogelman ve Sarıkaya, 2015), sınıf öğretmenleri (Aran ve Demirel, 2008; Çengelci vd, 2013), ortaokul (Gömlüksiz ve Kılınç, 2015; Koç, 2016) tarih öğretmenleri (Yiğittir ve Adem, 2011), sosyal bilgiler öğretmenleri (Balci ve Yanper Yelken, 2013), matematik öğretmenleri (Deniz, 2018) ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin (Kaymakcan ve Meydan, 2011) değerler eğitimi ile ilgili görüş ve düşüncelerinin belirlenmesini amaçlayan araştırmalar olduğu görülmektedir. Farklı kademe ve branşlardaki öğretmenlerin değerler eğitime yönelik görüş ve önerilerini araştıran çalışmalar yapılmış olmasına rağmen okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitime yönelik görüşlerini, yapmış oldukları uygulamaları ve yaşadıkları sorunları araştıran bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Dolayısıyla değerler eğitimi çalışmalarının önemli paydaşlarından biri olan okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitime yönelik görüş ve uygulamalarının belirlenmesine ihtiyaç duyulduğu da düşünülmektedir. Psikolojik danışma meslek alanının amacı, kendi değerlerine en uygun yanıtları bulmalarında bireylere yardımcı olmaktır. Dolayısıyla bu süreç, bireylere sorunlarıyla nasıl başa çıkacaklarını ve kendilerine ait değer sistemlerini temel alarak kendi çözümlerini nasıl bulacaklarını öğreten bir süreç olduğundan (Corey, 2008) bireylerin değerler zemininde bir yaşam becerisi kazanma alanıdır. Rehberliğin temel amacının bireyin kendini gerçekleştirme olduğu düşünüldüğünde, bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde mutlak suretle değerlere ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla değerler eğitimi tek bir alana özgü olarak değerlendirilemez. Değerler

eğitimi uygulamalarının rehberlik sürecini de içermesi gerektiğini ifade edebiliriz. Bu anlayışla okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin ve uygulamalarının incelenmesinin farklı bakış açıları sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, “okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitimine ilişkin görüşlerini incelemektir”. Bu kapsamda okul psikolojik danışmanlarının yaptıkları çalışmalar hakkında bilgi almak, uygulama aşamasında karşılaştıkları sorunlar, değerler eğitimi çalışmalarının etkililiği ile ergenlere özellikle kazandırılması gereken değerler hakkındaki görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu bölüm altında araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizi ele alınmıştır.

Araştırmanın Modeli

Okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitimine ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışma nitel araştırma yönteminden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada amaç odaklı verilere ulaşılması hedeflendiğinden nitel araştırmalardan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışmasında, güncel olgu ve olayları kendi doğal ortamında ve mevcut durumun ayrıntılı, düzenli ve derinlemesine analizi söz konusudur (Patton, 2002). Nitel durum çalışmasının en belirgin özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları, Doğu Anadolu bölgesinde Büyükşehir olan Malatya (popülasyon: 772,904) il merkezinde bulunan 11 farklı ortaöğretim kurumunda çalışan toplam 11 psikolojik danışmandan oluşmaktadır. Araştırmanın katılımcılarının seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden hızlı, kullanışlı olma ve kolay ulaşılabilir ölçütlerine dayanan uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Patton, 2002). Psikolojik danışmanların 6’sı kadın, 5’i erkektir. Yaşları 25-45 ($M= 24.59$) arasında değişmektedir. Okul danışmanlarının mesleki kıdemleri çoğunlukla 16-20 yıl arasındadır ($n=6; 54,5\%$) ve şu an çalıştıkları okulda 1-4 ($n=6; 54,5\%$) yıldır görev yapmaktadırlar.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılan 11 psikolojik danışman ortaöğretim kurumlarında çalışan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünden mezun olan kişilerdir. Psikolojik danışmanlar ile yarı yapılandırılmış nitel görüşmeler yapılmadan önce Millî Eğitim Müdürlüğü ile gerekli yazışmalar yapılmış uygulama izni alınmıştır. Ayrıca İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Etik Kurulundan gerekli izin alınmıştır (11/02/2021-E.14983). Bu çalışmada veriler pandemi sürecinin devam ediyor olması nedeniyle bireysel görüşme yöntemi ile toplanamamıştır. Bu kapsamda hazırlanan görüşme formu google form yolu ile okul psikolojik danışmanlarına bireysel olarak gönderilmiştir. Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden psikolojik danışmanlara kimlikleri-

ni açığa çıkaracak olası bilgilerin değiştirilerek gizleneceği ifade edilmiştir. Psikolojik danışmanlar görüşme formundaki sorulara ilişkin görüşlerini forma yazarak geri göndermişlerdir. Katılımcılardan gelen cevaplar elektronik ortamda kayıt altına alınmıştır. Veriler, 2021 Nisan ve Mayıs ayı içerisinde toplanmıştır. Veri toplama süreci tamamlandıktan sonra katılımcıların yanıtları yazılı döküm olarak çıkarılmıştır.

Görüşme formunun ilk bölümünde, çalışmanın amacı ve katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümünde ise psikolojik danışmanların değerler eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemek için "İlgili literatüre dayanılarak hazırlanan" altı açık uçlu soru bulunmaktadır. Görüşme formunda yer alan soruların araştırmanın amacına hizmet edip etmediğini kontrol etmek amacıyla psikolojik danışma alanında çalışan bir öğretim üyesinin uzman görüşüne başvurulmuş ve bir psikolojik danışman ile ön uygulama yapılmıştır. Yapılan bu ön çalışmadan sonra herhangi bir sorun olmadığı tespit edilmiş sonra uygulamaya geçilmiştir. Psikolojik danışmanların okullarda uygulanan değerler eğitimi projesi hakkında neler deneyimlediklerini keşfetmek için hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda: (örneğin, "Değerler eğitimi projesi hakkında ne düşünüyorsunuz?", ana sorusundan sonra "Okulunuzda değerler eğitimine yönelik olarak ne tür etkinlikler gerçekleştiriyorsunuz?", "Okulunuzda uygulanan değerler eğitiminin ergenlerin değer sistemini nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?", "Ortaöğretim düzeyinde değerler eğitiminde ergenlere kazandırılması gereken değerler hangileridir?", "Son yıllarda değer eğitimine yönelik çalışmaların daha yoğun bir şekilde yapılıyor olmasında sizce etkili olan faktörler nelerdir?", "Değerler eğitimine yönelik çalışmalarını yaparken ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?" şeklinde devam soruları kullanarak katılımcıların değerler eğitimine yönelik düşünceleri ve bu konuda okulda neler yaşadıkları daha derin bir şekilde anlaşılmasına çalışıldı.

Verilerin Analizi

Psikolojik danışmanlar ile yapılan görüşmeler birebir dökümü yapıldıktan sonra Excel'e yüklenmiştir. Araştırmada veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi birbirine benzeyen kavramları temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve okuyucuların anlayacağı şekilde düzenlemek olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Analiz yapılırken yazılı verilerin okunması sırasında benzer ifadeler göz önünde bulundurularak kodlamalar yapılmıştır. Kodları belirlerken veriler açık kodlama yapılarak anlamlı hâle getirilmiştir. Kodlar, temalar altında düzenlenmiştir.

Araştırmanın geçerliliğini artırmak için doğrudan alıntılar kullanılmıştır. Kodlayıcı güvenilirliği için veriler farklı zamanlarda yeniden kodlanmış ve Miles ve Huberman'ın (2016) formülü kullanılarak güvenilirlik sağlanmıştır. Uzlaşma yüzdesi %80'dir. Güvenirliği artırmak için bir diğer yol olan araştırmacı üçgenleme seçilmiştir. Birden fazla araştırmacı kodlama sürecine katılmıştır. Son olarak zengin yoğun betimleme geçerlik stratejisi kullanılmıştır.

Bulgular**Katılımcılara Dair Demografik Bilgiler**

Araştırmaya katılan öğretmenlere dair genel bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Dair Demografik Bilgiler

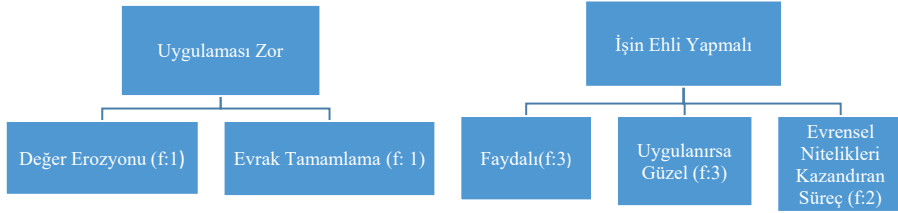
Demografik Bilgiler		Frekans (f)	Yüzde (%)
Mezuniyet	Lisans	8	72,7
	Yüksek Lisans	3	27,3
Okuldaki Çalışma Süresi	1-4	6	54,5
	5-8	3	27,2
	13-16	2	18,3
Mesleki Kıdemi	0-5	1	9,1
	6-10	3	27,3
	11-15	1	9,1
	16-20	6	54,5
Cinsiyet	Kadın	6	54,5
	Erkek	5	45,5
Yaş	30 ve altı	4	36,3
	31 ve üzeri	7	63,7
TOPLAM		11	100

Araştırmaya katılanların çoğunluğu lisans mezunudur. Araştırmaya katılanların çoğunluğu 5 yıl ve üzeri bir süredir bu işi yapmaktadırlar, mesleki kıdemleri çoğunlukla 16-20 yıl arasındadır ve çoğunluğunun yaşları 31 ve üzeridir.

“Değerler Eğitimi Projesi Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Analizi

Analiz sonuçlarına göre oluşturulan ana tema, kodlar ve kodlara dair frekanslar Şekil 1’de verilmektedir.

Şekil 1. Değerler Eğitimi Projesi Hakkında Düşünceler

Katılımcıların çoğu değerler eğitimi projesinin etkili olduğunu ve işini iyi bilen öğretmenlerce yapılması gerektiğini söylemektedir. Bu çerçevede ulaşılan kodlar; *faydalı*, *evrensel nitelikleri kazandıran süreç* ve *uygulanırsa güzel* olmuştur. 2. katılımcı şöyle demektedir:

“Değerler eğitimi insanlara olumlu yönde katkı sağlayan ve insanlarda bulunması gereken evrensel nitelikte değerlerin yine insanlara kazandırıldığı bir süreçtir bu yüzden de olması gereken bir projedir”

10. katılımcı ise şu sözleri ile değerler eğitiminin uygulanmasının önemli olduğunu söylemektedir; *“Uygulanırsa faydalı bir proje olduğunu, olumlu getirilerinin olacağını düşünüyorum. Fakat önemli olan yaşatarak ve eğitimi verenlerin de yaşayarak öğretmesi gereken bir kültür”*.

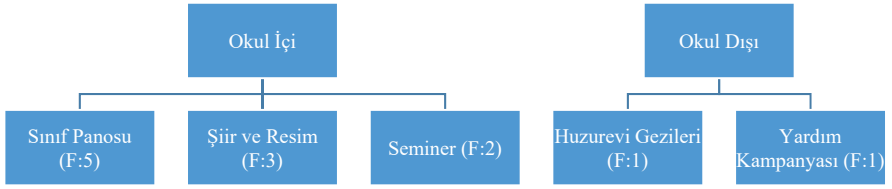
Bazı katılımcılar ise değerler eğitiminin uygulanmasının zor olacağını dile getirmektedirler. Bu çerçevede, *değer erozyonu* ve *evrak tamamlama* kodlarına ulaşılmıştır. 5. katılımcı bu durumu şu sözleri ile açıklamaktadır:

“Değerler eğitimi gerekli bir eğitim fakat değerler erozyonunun olduğu bu çağda zor bir iş.”

“Okulunuzda Değerler Eğitime Yönelik Olarak Ne Tür Etkinlikler Gerçekleştiriyorsunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Analizi

Analiz sonuçlarına göre oluşturulan ana tema, kodlar ve kodlara dair frekanslar Şekil 2’de verilmektedir.

Şekil 2. Yapılan Etkinlikler

Katılımcıların çoğu değerler eğitimi kapsamında okul içi etkinlikler yapmaktadır. Bu çerçevede, *sınıf panosu*, *şiir ve resim* ve *seminer* kodlarına ulaşılmıştır. 2. katılımcı şöyle demektedir:

“Her ay belirlenen değerler doğrultusunda okul panosu ve sınıfların kendi panolarında da oluşturdukları şiir resim gibi faaliyetler gerçekleştiriyoruz.”

9. katılımcı ise şöyle demektedir: *“Değerler eğitimi konusunda seminerler veriyoruz.”*

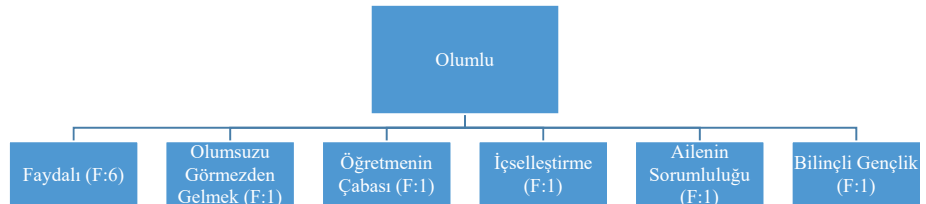
Bazı katılımcılar ise okul dışı etkinlikleri tercih etmektedir. 10. katılımcı şöyle demektedir:

“Her bir öğretmenin katılımıyla öğrencinin de içinde bulunduğu etkinlikler yapılıyor. Maddi manevi yardım kampanyaları...huzur evi gezileri...okul içinde programlarda görev vermek gibi”

“Okulunuzda Uygulanan Değerler Eğitiminin, Ergenlerin Değerler Sistemini Nasıl Etkilediğini Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Analizi

Analiz sonuçlarına göre oluşturulan ana tema, kodlar ve kodlara dair frekanslar Şekil 3’te verilmektedir.

Şekil 3. Ergenlerin Değerler Eğitimden Etkilenmesi

Katılımcılar değerler eğitiminin okullarındaki öğrencileri olumlu yönde etkilediğini ifade etmektedirler. Değerler eğitiminin *bilinçli bir gençlik* yetiştirmek için, *ailenin sorumluluğunu* vurgulamak için, öğretmenin çabası ile *faydalı* hâle gelen bir süreç olduğunu söyleyebiliriz. *Olumsuzu görmezden gelerek* ve değerleri *içselleştirerek* öğrenciler değerlerini geliştirmektedirler.

8. katılımcı “*Yapılmaması gereken olumsuz davranışlar vurgulanmadan, istenen ve olumlu davranışlara daha fazla yer vererek çalışıyoruz.*” diyerek bu durumu açıklamaktadır. 8. katılımcı, bireylerin olumsuz davranışlarını görmezden gelerek yani olumsuz davranışların sönmeye için etkili bir mekanizma olan görmezden gelmeye başvurularak olumlu değerlerin kazandırılabilceğini düşünmektedir.

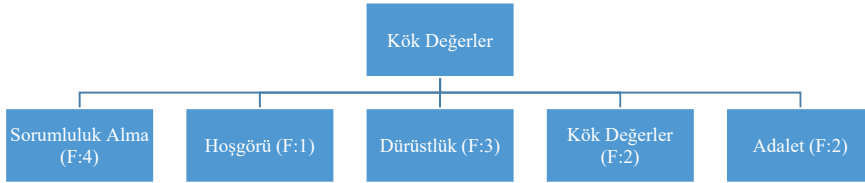
2. katılımcı ise durumu şu şekilde özetlemektedir:

“*Olumlu yönde katkılarının olduğunu düşünüyorum bazı öğrencilerimize maalesef bazı evrensel değerler aile ortamında kazandırılmıyor, bunun için okulda bu gibi projelerin olması çok çok önemli.*”

“Ortaöğretim Düzeyinde Değerler Eğitiminde Ergenlere Kazandırılması Gereken Değerler Hangileridir?” Sorusuna Verilen Yanıtların Analizi

Analiz sonuçlarına göre oluşturulan ana tema, kodlar ve kodlara dair frekanslar Şekil 4’te verilmektedir.

Şekil 4. Kazandırılması Gereken Değerler

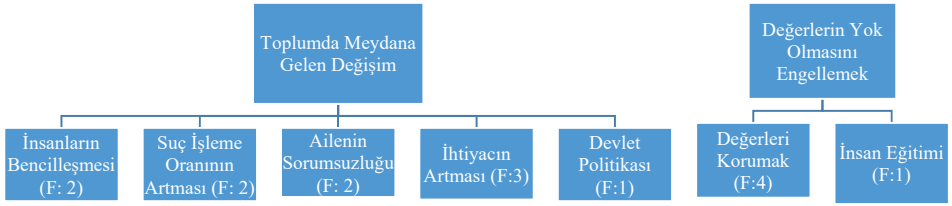
Katılımcılar değerler eğitimi ile ergenlere *kök değerlerin* kazandırıldığını ifade etmektedirler. Bunlar, *sorumluluk alma*, *hoşgörü*, *dürüstlük* ve *adalet* olarak sıralanmaktadır. 10. katılımcı sorumluluk almanın önemini şu sözleri ile dile getirmektedir:

“*Sorumluluk değerinin kazandırılmasının önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu yaş grubu artık geleceği için önemli adımlar atacağı dönemde sorumluluklarını bilerek hareket etmesi ona önemli kazanımlar sağlayacaktır.*”

“Son Yıllarda Karakter ve Değer Eğitimine Yönelik Çalışmaların Daha Yoğun Bir Şekilde Yapılıyor Olmasında Sizce Etkili Olan Faktörler Nelerdir?” Sorusuna Verilen Yanıtların Analizi

Analiz sonuçlarına göre oluşturulan ana tema, kodlar ve kodlara dair frekanslar Şekil 5’te verilmektedir.

Şekil 5. Değer Eğitimine Verilen Önemin Artma Nedenleri

Katılımcılar değer eğitimine verilen önemin artmasının sebebini *toplumsal değişime* ve *değerleri koruma* ihtiyacına bağlamaktadırlar. Bu çerçevede ulaşılan kodlar *insanların bencilleşmesi*, *ailenin sorumsuzluğu*, *suç işleme oranının artması*, *ihtiyacın artması*, *devlet politikası*, *insan eğitimi* ve *değerleri korumaktır*. 11. katılımcı şöyle demektedir:

“Gün geçtikçe bilişimle ilgili gelişmeler artıyor ve insanlar bireyselleşmeye daha çok yöne-
liyor. Bu nedenle değerlerimizi unutuyor ve aktaramıyoruz sanırım.”

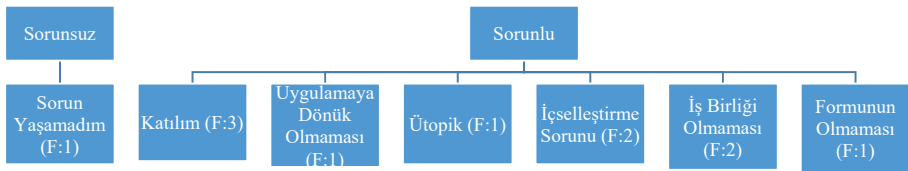
2. katılımcı ise durum şu sözleri ile özetlemektedir:

“Suç oranlarının gittikçe artması ve suç işleyen yaş grubunun ilköğretim seviyesine kadar düşmesi”

“Değerler Eğitimine Yönelik Çalışmaları Yaparken Ne Tür Sorunlar Yaşıyorsunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Analizi

Analiz sonuçlarına göre oluşturulan ana tema, kodlar ve kodlara dair frekanslar Şekil 6’da verilmektedir.

Şekil 6. Yaşanan Sorunlar

Katılımcılardan sadece biri değerler eğitimi sürecinde sorun yaşamadığını ifade ederken diğer katılımcılar, programa *katılımın* eksikliği, programın bir *standardın* olmaması ve bu sebeple *uygulama aşamasında sorunlar* yaşamaları, programın *ütopik* (uygulanması zor) bir yapıya sahip olması, *içselleştirme sorunu* ve *işbirliği eksikliği* sebebi ile sorunlar yaşadıklarını dile getirmektedirler. 6. katılımcı şöyle demektedir: “Uygulamaya dönük olmamasından sorunlar oluyor.” 8. katılımcı ise şu sözlerle durumu açıklamaktadır:

“İyi insan olmaya dair desteklenecek duygusal yönelim, korku, kaygı, nefret ve suçluluk gibi olumsuz duygulardan değil de sempati, empati ve saygı gibi olumlu duygulardan beslenir düşüncesinden hareketle; öncelikle de çocukların içinde bulunduğu ortamın ve yetişkinlerin o değerleri taşıması ve yaşatması gerekmektedir. Yani, sevgi ya da saygı birer değer olarak ele alınacaksa, önce çocuklar sevilmeli ve çocuklara saygı duyulmalı. Sonra evde, sokakta ve okulda o kültür yaratılmalı ve yaşatılmalı o zaman sorun yaşamayız.”

Son olarak 3.katılımcı durumu şu sözleri ile özetlemektedir:

“Katılım az oluyor. Faydasına inanılmıyor ve belirli bir formatının olmaması sorun yaratıyor.”

Tartışma ve Sonuç

Okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitimine ilişkin görüşlerini ve değerler eğitimi kapsamında yapılan çalışmalarını değerlendirmeyi amaçladığımız bu araştırmada, okullarda yapılan değerler eğitimi çalışmalarının etkili olduğu, bu kapsamda okul içi ve okul dışı çalışmaların yapıldığı, bu çalışmaların ergenlerin değerler sistemini olumlu yönde etkilediği, çalışmaların yürütülmesinde zaman zaman sorunlar yaşanmasına rağmen değerler eğitimine toplumda meydana gelen değişimler nedeniyle verilen öneminin giderek arttığı görülmektedir.

Bu çalışmaya göre, okul psikolojik danışmanlarının sadece biri hariç diğer katılımcılar ortaöğretim kurumlarında uygulanan değerler eğitimi projesini etkili bulmaktadır. Alan yazında okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitimine ilişkin görüşlerini inceleyen herhangi bir çalışmaya ulaşamamakla birlikte değerler eğitimi projesinin etkili bulunması görüşü ile ilgili araştırmanın bu bulgusu, Aydoğdu (2017), Koyuncu ve Uçar (2019) ve Meydan'ın (2012) araştırma sonuçlarında elde ettikleri bulguları destekler niteliktedir. Katılımcılara göre değerler eğitimi projesi faydalı ve etkili bir uygulama olmasına rağmen evrak tamamlamanın ötesine geçerek evrensel nitelikteki değerlerin yaşayarak ve yaşatılarak hayata geçirilmesi aracılığıyla etkili bir şekilde gerçekleştirileceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla bunun sağlanabilmesi yani değerler eğitiminin etkili olabilmesi her şeyden önce rastlantısal olmayan, planlı bir eğitim anlayışına ihtiyaç olduğunu göstermektedir (Yazıcı, 2006). Cice ve Özgan (2017) da çalışmalarında değerler eğitimi kapsamında okullarda farklı türde hazırlanan etkinliklerin ortak bir program çerçevesinde verilmesinin gerekli olduğunu belirtmektedirler. Ateş'in (2017) Türkiye'de değerler eğitimi uygulamalarının etkili olup olmadığına yoğunlaştığı meta analiz çalışmasında değerler eğitimi almanın öğrenciler üzerinde etkisinin lise ve ortaokul kademesinde mükemmel, ilkökul kademesinde ise orta düzeyde olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuçlardan hareketle, özellikle ergenler üzerinde yapılacak değerler eğitimi çalışmalarından daha olumlu sonuçlar alınacağı söylenebilir. Dolayısıyla değerler eğitimi projeleri aracılığıyla okullarda yapılan birçok etkinlik ve çalışma ile ergenlerin kendi değerlerini oluşturmalarına katkıda bulunmanın mümkün olacağı düşünülmektedir.

Okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitimine yönelik olarak gerçekleştirdikleri çalışmalar; okul içinde gerçekleştirilen pano hazırlama (okul ve sınıf), şiir, resim ve seminer etkinlikleri ile okul dışında gerçekleştirilen yardım kampanyaları ve huzur evi gezileri şeklinde olduğu görülmektedir. Cice ve Özgan'ın (2017) bir okul psikolojik danışmanında katılımcılar arasında yer aldığı değerler eğitimi okul çalışma ekibi üyelerinin katılımı ile gerçekleştirdikleri çalışmada da değerler eğitimine yönelik olarak pano hazırlama, ayın örnek öğrencisi seçimi, ayın en temiz sınıfı, gezi düzenleme, derste işleme, film izlemeye yönelik etkinliklerin yapıldığı görülmektedir. Batmaz ve Erdoğan'ın (2019) öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik görüşlerini araştırdıkları çalışma da değerlerin öğrencilere kazandırılmasında daha çok afiş, resim, video ve dramadan yararlandığı ve değerler eğitimi sürecinde hem sınıf içi hem de sınıf dışı etkinliklerin yapılması gerektiği önerilmektedir. Bir başka çalışmada Ünlü ve Kaşka-ya (2018) değerler eğitiminde daha çok telkin-sözlü nasihat, okul panosu hazırlama, drama ve tiyatro çalışmalarının yapıldığını, kısmen eğitsel geziler (müze, işyeri), video filmler ve örnek olay etkinliklerinden yararlandığı bulgusuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Aktepe, Keser ve Şeref (2020) ise öğretmenlerin değerler eğitiminde en fazla örnek olay, drama, film, resim ve öykü çalışmalarından yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu çalışmada da okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitimine yönelik olarak gerçekleştirdikleri çalışmaların diğer branş öğretmenleri tarafından da yapılan çalışmalarla benzer olduğu görülmektedir.

Araştırmanın bulgularına göre, okul psikolojik danışmanları değerler eğitimine yönelik yapılan çalışmaların, ergenlerin değerler sistemini olumlu şekilde etkilediği yönünde ortak bir görüşe ulaşmış oldukları görülmektedir. Özellikle bilinçli bir gençliğin yetişmesi, olumlu davranışların artması, değerlerin içselleştirilmesi ve ailelerin değerlerin kazandırılması sürecinde üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesinde yapılan çalışmaların önemli ve etkili olduğu psikolojik danışmanlar tarafından vurgulanmıştır. Balcı ve Yanper Yelken (2013) değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmenlerin görüşlerini inceledikleri çalışmada öğretmenlerin değer eğitimi en çok ilişkilendirdikleri ara disiplinin rehberlik ve psikolojik danışma olduğu belirlenmiştir. Rehberlik ve psikolojik danışma alanı öğrencilerin duyuşsal gelişiminin sağlıklı olabilmesi açısından önemlidir. Ergenlik dönemi, kimlik arayışının yaşandığı bir dönem olması nedeniyle (Erikson, 1968) bu dönemde verilen değer eğitiminin ergenlerin kimlik kazanımlarını açısından daha etkili olacağı düşünülmektedir (Ergün, 2013). Bu nedenle okul psikolojik danışmanlarının bu kapsamda yaptıkları çalışmalar önemlidir. Bu durum ergenlik döneminde sistematik öğretime ihtiyaç duyan (Blakemore ve Choudhury, 2006; Narvarez ve Lapsley, 2005) ergenlerin değerlerinin oluşturulmasında okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitimine yönelik gerçekleştirmiş oldukları çalışmaların etkili olmasını açıklar niteliktedir.

Okul psikolojik danışmanlarına göre ortaöğretim düzeyinde öncelikle ergenlere kazandırılması gereken değerler; sorumluluk, hoşgörü, dürüstlük ve adalettir. Alan-

yazında farklı branş öğretmenleriyle yürütülen çalışmalarda da öğretmenlerin bu değerlerin kazandırılmasına önem verdikleri belirlenmiştir. Whitney (1986) tarafından ortaokul örnekleminde yapılan çalışmada öğretmenler dürüstlük, saygı ve sorumluluk değerlerinin kazandırılması gereken değerlerde ilk sıralarda belirtmişlerdir. Bulach ve Butler (2002) hoşgörü, sorumluluk ve özdenetim değerlerini, Thornberg ve Oğuz (2016) İsveç ve Türkiye örnekleminde ilkökul öğretmenlerinin katılımı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında dürüstlük, saygı, disiplinli ve kibar olmak, Memişoğlu (2013) sınıf öğretmeni örnekleminde yaptığı çalışmasında sorumluluk, hoşgörü, dürüstlük ve saygı değerlerine değerler eğitiminde öğretmenlerin öncelik vermeleri gerektiğini vurgulayan çalışmalar bu araştırmanın bulgularını da destekler niteliktedir. Ünlü ve Kaşkaya'nın (2018) çalışmalarında ise sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilere öncelikli kazandırılacak değer sıralamasında adalet, dürüstlük ve sevgi değerlerini ilk sırada ifade etmişlerdir. Kozikoğlu (2018) çalışmasında öğretmenlerin okul öncesi eğitimde öncelikli olarak saygı, sevgi, dürüstlük, yardımlaşma, sorumluluk ve hoşgörü değerlerinin çocuklara kazandırılması gerektiği düşüncesinde olduklarını ifade etmişlerdir. Ergenlik döneminde öğrencilere öncelikli olarak kazandırılmak istenen değerlerin insani değerler olduğu görülmektedir. Ayrıca okul psikolojik danışmanlarının sorumluluk, hoşgörü, dürüstlük ve adalet değerlerini öncelikli olarak ifade etmelerinde bu değerlerin toplumsal davranış ve diğer bazı değerleri içselleştirmede temel teşkil ediyor olmasının da etkili olduğu düşünülmektedir (Ünlü ve Kaşkaya, 2018). Rokeach'a (1973) göre araç değerler ile amaç değerler birbiri ile bağlantılıdır ve bazı değerlere ulaşmak için başka değerleri kullanmak gerekmektedir. Sözgelimi, dürüstlük güven için bir araç; güven ise barış için bir amaç değer olabilir (Argandona, 2003). Yine bir amaç değer olan arkadaşlık değerine önem veren bir birey, bunu dürüstlük değerine daha fazla önem vererek ifade edebilir (Demirutku, 2019). Bu araştırmanın sonucunda da benzer şekilde dürüstlük, saygı ve sevgi gibi araç değerler topluma uyum sağlayabilme amaç değerine giden yolda yer almaktadır.

Okul psikolojik danışmanları değer eğitimine verilen önemin artmasında toplumda meydana gelen değişim (modernleşmenin etkisi) ve değerlerin yok olmasını önlemeye çalışmanın etkili olduğunu düşünmektedirler. Bu kapsamda; insanların bireyselleşmesi, teknolojideki gelişmeler (internet ve olumsuz etkileri), suç işleme oranlarının gittikçe artması, ailenin sorumsuzluğu ve değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması önemli etkenler olarak vurgulanmaktadır. Bayırlı, Doruk ve Tüfekci'nin (2020) bir okul psikolojik danışmanının da yer aldığı farklı branşlardaki 10 öğretmenin katılımı ile gerçekleştirdikleri araştırmalarında elde ettikleri bulgular, bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Çalışmada, toplumumuzda ve kültürümüzde yaşanan değişimlerin, teknolojideki gelişmelerin ve birçok değerlerin zayıflaması ya da ortadan kalkmasının değerler eğitimine verilen önemi ve gerekliliğini etkilediği vurgulanmaktadır. Benzer şekilde öğretmenlerin değerler eğitimi ve uygulamaları konusunda görüşlerini aldığı çalışmasında Ateş (2013) bireyselleşmenin artması ve medyanın olumsuz etkileri, Kapkın, Çalışkan ve Sağlam (2018) teknolojinin

olumsuz etkileri ve insani değerlerden uzaklaşma, Balcı ve Yanper Yelken (2013) kitle iletişim araçlarının olumsuz etkisi ve ailenin değerlerin kazandırılmasındaki sorumluluğu üzerinde durmaktadır. Ergenler, içinde yaşadıkları toplumun değerlerine uygun davranmaya çalışsalar da, modernleşmenin de etkisiyle bazı kültürel öğelerde değişiklikler yaşayabilmektelerdir (Kulaksızoğlu, 2014). Son yıllarda geleneksel değerlerin güçlü olduğu toplumlarda bile sosyal medyanın etkisiyle birçok değer değiştiğinin gözlemleniyor olması (Deniz ve Tutgun-Ünal, 2019) okul psikolojik danışmanlarının belirttiği oldukları unsurların etkisini açıklar nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Okul psikolojik danışmanlarından sadece biri değerler eğitimi sürecinde sorun yaşamadığını belirtirken diğer katılımcılar farklı sorunlar yaşamaktadır. Bu kapsamda yaşanan sorunlar; yapılan programlara katılımın az olması, uygulanan programın bir standardının olmaması, uygulama aşamasında yaşanan sorunlar, içselleştirme sorunu ve işbirliği eksikliği şeklindedir. Dolayısıyla yaşanan sorunları yapılan çalışmalara yönelik ve öğrencilerden kaynaklanan durumlara yönelik olarak da ifade edebiliriz. Öğrencilere yönelik olarak ifade edilecek temel sorun öğrencilerin değerleri içselleştirememesi yönündeki araştırmanın bu bulgusu Berkant vd (2014) araştırma sonucunda elde ettikleri bulguları destekler niteliktedir. Çelikkaya ve Filoğlu'nun (2014) çalışmasında da değerler eğitimine yönelik yaşanan en büyük sorun öğrencilerin öğrendikleri bilgileri gerçek yaşama aktaramamalarıdır. Oysaki değerler eğitiminde içselleştirmenin çok önemli olduğu baskı ve zorlama kurulmadan çocuklara değerlerin kazandırılması gerektiği belirtilmektedir (Alimcan ve Altunay Şam, 2017). Bir diğer sorun olarak belirtilen işbirliği eksikliği ise değerlerin kazandırılmasında en önemli paydaşlar olan aile ve okulu kapsıyor olabilir. Araştırmada elde edilen bulgu ile benzer olarak değerler eğitiminde aileden kaynaklanan sorunlarda öncelikli olarak ifade edilen işbirliğinin kurulamamasını ve ailenin önemini ortaya koyan çalışmaların alan yazında olduğu görülmektedir (Akbaş, 2004; Cice ve Özgan, 2017; Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Ünlü ve Kaşkaya, 2018). Bu bağlamda değerler eğitiminde okul ve ailenin işbirliği içinde olmasının önemli olduğu söylenebilir (Yalar ve Yelken, 2011). Değerlerin kazandırılmasında önemli paydaşlardan diğeri de okuldur. Refshauge (2004) okuldaki tüm üyelerin (idareci, öğretmen ve diğer görevliler) öğrencilerin birçok değeri kazanmalarında önemli olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Ulusoy (2019) da okuldaki bütün öğretmenlerin ve idarecilerin gençlerin değerleri anlamalarında önemli işlevleri olduğuna değinmiştir. Örneğin, değerler okuldaki tüm paydaşların katılımı ile öğrencilerin bireysel ve grupsal karar verme sürecine olumlu katkı sağlamaktadır. Ayrıca okul psikolojik danışmanları değerler eğitimine yönelik olarak uygulanacak standart bir programın olmamasını bir diğer sorun olarak belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu bulgu psikolojik danışmanların değerler eğitimine yönelik planlı ve sistemli bir programa ihtiyaç duyduklarını düşündürmektedir. Araştırmanın bu bulgusu değerlerin aktarılmasında okulda yapılacak çalışmaların rastlantısal olmayan, planlı bir eğitim anlayışına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir (Cihan, 2014). Bunlara ek olarak okul psikolojik danışmanları yaptıkları çalışmalara katılımın az olmasını ve uygulama aşamasında da

sorunlar yaşadıklarına değinmiş olmalarına rağmen uygulama aşamasında yaşanan sorunların içeriğine değinmemişlerdir.

Bu çalışma okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitimine ilişkin görüşlerini anlamada alanyazına katkıda bulunmuştur. Değerler eğitiminin tek bir alana özgü olmaması ve rehberlik sürecini de içeriyor olması nedeniyle okul psikolojik danışmanlarının bu kapsamdaki çalışmalarının ve görüşlerinin incelenmesi önemlidir. Ancak, bu araştırmada, dikkate alınması gereken bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. İlk olarak bu araştırma, amaçlı örnekleme yönteminden olan uygun örnekleme yöntemi ile seçilen ve ortaöğretim kurumlarında çalışan okul psikolojik danışmanlarından oluşmaktadır. Araştırmanın diğer sınırlılığı ise 11 psikolojik danışmanın katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Bu sayı nitel araştırmalar için yeterli olmakla birlikte, elde edilen bulgular Türkiye'nin doğusunda yer alan Malatya ilinde görev yapan okul psikolojik danışmanlarının görüşlerinden oluşmaktadır.

Öneriler

Buldukları gelişim dönemleri açısından ergenler için değerlerini oluşturmak son derece önemlidir. Alan yazında değerlere yönelik yapılan araştırmalarda okulöncesi ve ilköğretim kademelerine yoğun olarak odaklanıldığı ve çalışmalarda sınıf öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin sıklıkla alındığı görülmektedir. Bu çalışmanın ortaöğretim kademesinde okul rehberlik servisinde hizmet yapan okul psikolojik danışmanlarının değerler eğitimine yönelik görüşlerine ilişkin faydalı bilgiler sunduğunu düşünüyoruz. Bu çalışmada, değerler eğitimine yönelik yapılan çalışmaların ergenlerin değerlerinin oluşmasında etkili olduğu ve değerler eğitiminin paydaşlarından olan okul ve aile işbirliğinin sağlanmasının önemli olduğu ortaya konmuştur. Dolayısıyla okullarda değerler eğitimine yönelik yapılacak çalışmaların etkinliğinin sağlanabilmesi için işbirliğinin önemini vurgulayan eğitimlerin okul yönetimi tarafından yapılması önerilir. Genel olarak değerlendirildiğinde değerlerin içselleştirilmesi ile ilgili bir sorunun yaşandığı görülmektedir. Ergenlerin değerleri içselleştirmeleri ve uygulayabilmeleri için etkinliklerin zenginleştirilmesi ve güncelleştirilmesi önerilir. Değerlerin öğretimi sadece bilişsel yönden verilmemeli öğrencilerin içselleştirebileceği gibi duyuşsal ve davranışsal boyutta da kazandırma hedefine yönelik yöntem ve teknik kullanılması önerilir. Modernleşmenin etkisi ve sosyal medyanın değerlerin değişimi üzerindeki etkisinin okul psikolojik danışmanlar tarafından vurgulanıyor olması kapsamında toplumda bilinçlenmenin sağlanabilmesi için kitle iletişim araçlarını okul yönetiminin etkili bir şekilde kullanması önerilir (örneğin, yerel basından yararlanma, broşür oluşturma, okul web sitesini kullanma vb...). Okul psikolojik danışmanların değerler eğitimine yönelik planlı ve sistemli bir programa ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu noktada Millî Eğitim Bakanlığı alan uzmanlarının katkısı ile öğrencilerin gelişim dönemi özellikleri ve ihtiyaçlarını dikkate alarak değerler eğitimine yönelik yapılandırılmış programlar hazırlaması önerilebilir. Okul psikolojik danışmanlarının bu kapsamda yaşadığı sıkıntıları giderebilmek için

alan uzmanları tarafından yapılan hizmet içi eğitimlere katılmaları sağlanabilir. Değerlerin dinamik olması ve ortamın kültürel geçmişinden etkilenme özelliğine sahip olması nedeniyle farklı bölgelerde daha geniş katılımcı gruplar üzerinde çalışmaların yapılması önerilir.

Kaynakça

- AKBAŞ, O. (2004). *Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- AKTEPE, V., Keser, H., ve Şeref, Ş. E. (2020). Sınıf öğretmenlerinin perspektifinden değerler ve değerler eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4), 897-918.
- ALADAĞ, S. (2012). İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini bilişsel düzeyde kazanmalarına etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 123-145.
- ALİMCAN, D., ve Altunay Şam, E.. (2017). Sosyal bilgiler dersi boyutunda değerler eğitiminin önemi ve medyanın değerler üzerindeki etkisi. *Millî Eğitim Dergisi*, 46(215), 239-259.
- AMERICAN School Counselor Association (2016). *The school counselor and character education*. <https://www.schoolcounselor.org>
- ANEJA, N. (2014). The importance of value education in the present education system & role of teacher. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 2(3), 230-233.
- ARAN, Ö. C., ve Demirel, Ö. (2008). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 151-168.
- ARGANDONA, A. (2003). Fostering values in organizations. *Journal of Business Ethics*, 45(1), 15-28. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1023/A:1024164210743.pdf>.
- ARİFİN, M. A. (2016). The Teaching Methodology and Assessment of Character Education in Indonesian English Curriculum: Teacher's Perceptions. *The Asian EFL Journal Second Language Acquisition – Academic Research*, 10, 12-18.
- ATEŞ, F. (2013). İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- ATEŞ, Ö. T. (2017). Türkiye'de değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere kazandırılması istene olumlu özellikler üzerindeki etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 41-60.
- AWASTHI, D. (2014). Value based education is the only solution to the problem of crisis of moral values among the youth of India. *Global Journal for Research Analysis*, 3(9), 4-5.

- AYDOĞDU, F. (2017). Erzincan değerler eğitimi projesinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 1-9.
- BALCI, A., ve Yanper Yelken, T. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- BATMAZ, O., ve Erdoğan, T. (2019). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitime yönelik görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(6), 2681-2692.
- BAYIRLI, H., Doruk, O., ve Tüfekci, A. (2020). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri: Afyonkarahisar örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 865-894.
- BERKANT, H. G., Efendioğlu, A., ve Sürmeli, Z. (2014). Değerler Eğitime Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 9(5).
- BERKOWITZ, M. W. (2011). What works in values education. *International Journal of Educational Research*, 50(3), 153-158. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2011.07.003>
- BERKOWITZ, M. W., ve Bier, M. C. (2004). Research-based character education. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 72-85. doi/pdf/10.1177/0002716203260082
- BİLLS, L., ve Husbands, C. (2005). Values education in the mathematics classroom: subject values, educational values and one teacher's articulation of her practice. *Cambridge Journal of Education*, 35(1), 7-18. doi: 10.1080/0305764042000332461
- BLAKEMORE, S. J., ve Choudhury, S. (2006). Development of the adolescent brain: implications for executive function and social cognition. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*.47(3/4), 296-312. doi:10.1111/j.1469-7610.2006.01611.x
- BRANNON, D. (2008). Character education- A joint responsibility. *The Education Digest*, 73(8), 56-60.
- BUDAK, S. (2005). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- BULACH, C. R. ve Butler J.D. (2002). The occurrence of behaviors associated with sixteen character values. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 41(2), 200-214. <https://doi.org/10.1002/j.2164-490X.2002.tb00143.x>
- CARR, D. (2006) Professional and personal values and virtues in teaching, *Oxford Review of Education*, 32(2), 171-183. doi: 10.1080/03054980600645354
- CHAPMAN, J. D., Cahill, S. ve Holdsworth, R. (2007). Student action teams, values education and quality teaching and learning. *Values Education and Quality Teaching*, 27-43
- CAMPBELL, E. (2003). *The ethical teacher*. Open University Press
- CİCE, Y. ve Özgan H. (2017). Değerler eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin okul çalışma ekibinin görüşleri. *Ekev Akademi Dergisi*, 21 (70)101-120.
- CİHAN, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Electronic Turkish Studies*, 9(2),429-436

- COOPER, D. (2014). *Character education: a study of an elementary school leadership Academy*. (Doctoral thesis). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3620805).
- COREY, G. (2008). *Psikolojik danışma kuram ve uygulamaları* (T. Ergene, Çev.). Mentis Yayıncılık.
- ÇELİKKAYA, T., ve Filoğlu, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimiine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1541-1556.
- ÇENGELCİ, T. Hancı, B., ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- DAVIS, J. W. (2011). *Secondary teachers' perceptions of an underlying framework of character education*. (Doctoral thesis). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3449121).
- DEMİRUTKU, K. (2019). Beşeri değerler: Kuramlar, görgül çalışmalar ve değer eğitimi önerileri. F. Ersoy, ve P. Ünüvar (Ed.) *Karakter ve değerler eğitimi*. Anı Yayıncılık.
- DENİZ, D. (2018). Matematik öğretim programında yer alan değerler eğitimiine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 678-705.
- DENİZ, L., ve Tutgun-Ünal, A. (2019). Sosyal medya çağında kuşakların sosyal medya kullanımı ve değerlerine yönelik bir dizi ölçek geliştirme çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1025-1057.
- DONOVAN, A. (2000). Moral education and teachers' self-perceptions: Novice male teachers in the Catholic high school. *Journal of Catholic Education*, 3(4), 441-460. <https://digitalcommons.lmu.edu/ce/vol3/iss4/3>
- ERİKSON, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton Company, Inc.
- ERGÜN, S. (2013). *Ergenlere verilen değerler eğitiminin öz düzenleme stratejileri üzerindeki etkisinin sınılanması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- GANDER, M. J., ve Gardiner H. W. (1993). Çocuk ve ergen gelişimi. (A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur Çev.). İmge Yayınevi
- GÖMLEKSİZ, M. N., ve Kılınç, H. H. (2015). Ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimiine ilişkin görüşleri, beklentileri ve önerileri. *Researcher: Social Science Studies*, 3(2), 35-45.
- HAVİNGHURST, R. J. (1972). *Developmental tasks and education*. McKay
- KAPKIN, B., Çalışkan, Z. ve Sağlam, M. (2018). Türkiye'de 1999-2017 yılları arasında değerler eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi. *Değerler eğitimi dergisi*, 16(35), 183-207.
- KAYMAKCAN, R., ve Meydan, H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.
- KHİNE, M. S., ve Fisher, D. L. (2004). Teacher interaction in psychosocial learning environments: Cultural differences and their implications in science instruction. *Research in Science and Technological Education*, 22(1), 99-111. doi: 10.1080/0263514042000187566

Ortaöğretim Okullarında Çalışan Psikolojik Danışmanların Değerler Eğitime Yönelik Görüş...

- KOÇ, S. (2016). Ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 377-396.
- KOYUNCU, N., ve Uçar, Ş. (2019). Selçuklu değerler eğitimi projesi (SEDEP) ile ilgili öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3(2), 193-212.
- KOZİKOĞLU, İ. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutum ve görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(4), 2698-2720.
- KULAKSIZOĞLU, A. (2014) *Ergenlikte sosyalleşme ve ahlak gelişimi: Ergenlik Psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- JACOBSON, E. (2004). *Kendilik ve nesne dünyası*. (S. Yazgan Çev.). Metis Yayınları.
- JOHANNESSEN, R. L. (2002). *Ethics in human communication*. Waveland Press.
- JOHNSON, P. G. (2002). *A metacognitive affective approach to values education*. . [Unpublished doctoral dissertation]. The University of Melbourne, Melbourne. <https://minerva-access.unimelb.edu.au/handle/11343/38887>
- LEENDERS, H., Veugeliers, W., ve De Kat, E. (2008). Teachers' views on citizenship education in secondary education in the Netherlands, *Cambridge Journal of Education*, 38(2), 155-170, doi: 10.1080/03057640802063106.
- LOVAT, T. J., ve Schofield, N. (2004). Values education for all schools and systems: A justification and experimental update. *New Horizons in Education*, 111, 4-13. https://www.researchgate.net/profile/Terence_Lovat/publication/237650477
- LOVAT, T., ve Clement, N. (2008) Quality teaching and values education: coalescing for effective learning, *Journal of Moral Education*, 37(1), 1-16, doi: 10.1080/03057240701803643.
- MEMİŞOĞLU, H. (2013). İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 405-425.
- MEYDAN, H. (2012). İlköğretim okullarında değerler ve karakter eğitimi. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- MİLES, M. B., ve Huberman, A. M. (2016). Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi. (S. A. Altun ve A. Ersoy Çev.). Pegem Akademi.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI (2010). İlk ders genelgesi. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI (2020). Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2020/31213 sayılı yönetmelik, Ankara. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/08/20200814-2.htm>
- MONC. (2014). *Sertifikasi Guru dalam Jabatan: Buku 1 Pedoman Penetapan Peserta*. Jakarta: BPSDM-PMP.
- NARVAEZ, D., ve Lapsley, D. K. (2005). The psychological foundations of everyday morality and moral expertise. *Character Psychology and Character Education*, 140-165. <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/34558990>.

- NEUKRUG, E. (2012). *An introduction to the counseling profession: The world of the counselor*. Brooks/Cole/Cengage Learning.
- NİSİVOCCİA, J. D. (1998). Character education should be part of the public education system. Washington D. C: ERIC learning house. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED425092.pdf>
- OGELMAN, H. G., ve Sarıkaya, H. (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri: Denizli ili örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 81-100.
- OSER, F. K. (1996) Attitudes and values, acquiring, In E. De Corte and F. E. Weinert (Ed.) *International encyclopedia of developmental and instructional psychology* (pp. 489-491). Pergamon.
- PATTON, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluatin methods*. Sage Pub.
- POWNEY, J., Cullen, M. A., Schlapp, U., Glisso, P., Johnstone, M., ve Munn, P. (1995). *Understanding values education in the primary school*. Scottish Council for Research in Education.
- REFSHAUGE, A. (2004). *Values in NSW Public Schools*. NSW Department of Education & Training.
- ROKEACH, M. (1973). *The nature of human values*. FreePress
- SCHAEFER, M.P. (2012). *Determining methods for teaching character education in elementary schools*. (Doctoral thesis). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3531503).
- SCHWARTZ, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed) *Advances in experimental social psychology* (pp. 1-65). Academic Press.
- SCHWARTZ, S. H. (1994). Beyond individualism/collectivism: New cultural dimensions of values, In U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kagitcibasi, S. Choi, and G. Yoon (Ed) *Individualism and Collectivism: Theory, Method, and Applications*, (pp. 85–119). Sage Publications, Inc.
- SCHWARTZ, S. H., ve Boehnke, K. (2004). Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. *Journal of Research in Personality*, 38, 230–255. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00069-2](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00069-2)
- SHİLLİNGFORD, M. A., ve Lambie, G. W. (2010). Contribution of professional school counselors' values and leadership practices to their programmatic service delivery. *Professional School Counseling*, 13(4), 208-217. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2156759X1001300401>
- TAYLOR, M. (1994). Overview of values education in 26 European countries. In M. Taylor (Ed) *Values education in Europe: A comparative overview of a survey of 26 countries in 1993* (pp. 1–66). Scottish Consultative Council on the Curriculum.
- THORNBERG, R. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24(7), 1791-1798. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2008.04.004>
- THORNBERG, R., ve Oğuz, E. (2016). Moral and citizenship educational goals in values education: A cross-cultural study of Swedish and Turkish student teachers' preferences. *Teaching and Teacher Education*, 55, 110-121.

Ortaöğretim Okullarında Çalışan Psikolojik Danışmanların Değerler Eğitimine Yönelik Görüş...

- TROUTMAN, P. R. (2014). Teachers' perceptions of aspects of character education programming: Importance, efficacy, and practice. (Doctoral thesis). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3643475).
- ULUSOY, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ULUSOY, K. (2019). *Karakter, değerler ve ahlak eğitimi*. Pegem Akademi.
- UZUNKOL, E. (2014). *Hayat Bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. , Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÜNLÜ, İ., ve Kaşkaya, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 7(4), 2656-2679.
- WHITNEY, I. B. (1986). The status of values education in the middle and junior high schools of Tennessee (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 8802627).
- VEUGELERS, W. (2000). Different ways of teaching values, *Educational Review*, 52(1), 37-46, doi: 10.1080/00131910097397
- VEUGELERS, W. ve De Kat, E. (2003). Moral task of the teacher according to students, parents and teachers. *Educational research and evaluation*, 9(1), 75-91.
- VEUGELERS, W. ve Vedder, P. (2003) Values in teaching. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 9(4), 377-389. doi: 10.1080/1354060032000097262
- YALAR, T., ve Yanper Yelken, T. Y. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 79-98.
- YAZICI, K. (2006). Değerler eğitimi'ne genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (19), 499-522.
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayınevi.
- YİĞİTTİR, S., ve Adem, Ö. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (1), 117-124.
- YÖRÜKOĞLU, A. (2000). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. Özgür Yayınları.